

0441

B. STENGE Csaba

A munkácsi rendőrség defenzív és offenzív harcászati alkalmazása Kárpátalján 1939-ben¹

A rendőrségnek – feladatrendszeréből adódóan – nem tartozik az alapfeladatai közé az ellenséges reguláris erők elleni harcászati alkalmazás. Ennek ellenére 1939 elején a magyar rendőrség történetében egyedülálló módon a munkácsi rendőrök defenzív és offenzív harcászati alkalmazására is sor került ellenséges reguláris és irreguláris erők ellen is. Az alábbi tanulmány ezen – részleteiben eddig ismeretlen és publikálatlan – eseményeket foglalja össze.

A munkácsi rendőrség védelemben – 1939 I. 6. , a „vízkereszti csata”

Az 1938. november 2-án aláírt első bécsi döntést követően Kárpátalja nyugati sávja is visszatért Magyarországhoz Ungvárral, Munkáccsal és Beregszászal. Bár a magyar politikai és katonai vezetés az ekkor létrejött határokat Kárpátalja vonatkozásában ideiglenesnek tekintette és annak is nevezte, egyelőre nem indított önálló katonai műveleteket Kárpátalja egészének visszacsatolásáért. Az ebben a térségben az első bécsi döntést követően létrejött határok különösen Ungvár és Munkács térségében voltak roppant előnytelenek, mivel ezek gyakorlatilag a városok határában lettek meghúzva és a településeket övező hegyek csehszlovák kézen maradtak, ahonnan fegyveres erők uralták mindkét várost, az átlövések is gyakoriak voltak. Ezek miatt az ideiglenes határok miatt került a munkácsi városi rendőrség is ellenséges reguláris erőkkel közvetlen harcérintkezésbe, amikor 1939. I. 6-án hajnalban a csehszlovák 36. gyalogezred 1. és 2. százada határőr alegységekkel, három páncélgépkocsi kíséretében, tüzéségi tűztámogatással a északnyugati irányból, a Latorca túlpártjáról szabályosan rátámadt a városra.²

Mivel a városban még csak csekély saját katonai erők állomásoztak, a támadás visszaverésében jelentős szerepet játszott a paramilitáris Rongyosgárda, a helyi nemzetőrség és civil önkéntesek mellett a városi rendőrség személyi állománya is. A visszavert támadók vesztesége öt halott (négy katona és egy határőr), valamint számos sebesült és hat fogoly volt. A három támadó Tatra OA vz. 30 típusú ellenséges páncélgépkocsi közül egy — a 13 326 rendszámú — árokba csúszva a magyar csapatok zsákmányává vált. Magyar oldalról a harcok áldozatává vált két honvéd, a Rongyosgárda öt tagja, egy nemzetőrként is tevékenykedő tűzoltó és két további civil (köztük egy hatgyermekes anya).³

A munkácsi rendőrség harcban történő részvételéről szerencsére fennmaradt egy korabeli jelentés, melynek alapján a rendőrök szerepe az összecsapásban jól rekonstruálható.⁴ Dr. ÁRVAY Adorján rendőrkapitány, a munkácsi kapitányság vezetője a Rákóczi-kastélyban, a Latorca hídjától mintegy 200 méterre lakott. 1939. I. 6-án hajnali 4 óra után jelent meg lakásán a szolgálatvezető tiszthelyettes és a városházi őrszoba-parancsnok, akik szóban jelentették, hogy Oroszvéget csehszlovák támadás érte. (A korabeli magyar hivatalos nyelvezet egyébként mindig csak cseheket említ, ha csehszlovák erőkről van szó.)⁵

Dr. ÁRVAY Adorján rendőrkapitány a riadó elrendelésével a szolgálatvezető tiszthelyettest azonnal útba indította azzal a paranccsal, hogy a városházi őrszoba legénységével vonuljon ki és tartóztassa fel a támadókat, majd ruháit magára kapkodva az őrszoba-parancsnokkal a Latorca – erős ellenséges tűz alatt álló – hídjához sietett. Itt az a szolgálatvezető tiszthelyettesével már előrenyomultakkal egy küldönc rendőr segítségével az összeköttetést felvette, majd a 10. határbiztosító század parancsnokával⁶ történt megbeszélés után, illetve a század egyes részeinek elhelyezéséről nyert tájékoztatás után a hídnál még rendelkezésre álló tizennégy rendőrrel a Latorca folyó Munkács felőli részét megszállta. Ezt követően, a hajnali erős tűzharc lecsökkent intenzitásának köszönhetően dr. ÁRVAY Adorján a városházi rendőrőrszobába ment, ahonnan részben távbeszélőn, részben küldöncökkel irányított, illetve adta ki parancsait a helyzetnek megfelelően beosztott tisztjei, őrszemélyzete és a detektív-csoportja számára. A harcban számos rendőr vitézül helytállt.⁷

A munkácsi rendőrség részéről ezen a napon sebesülés, sérülés nem történt. A katonai és civil sebesültek ellátásánál, illetve gyors kórházba szállításánál a rendőrség hathatósan közreműködött. A munkácsi rendőrség a harc során haditechnikai eszközöket is zsákmányolt.⁸ A zsákmányolt anyagot a munkácsi rendőrkapitányság másnap nyugta ellenében átadta a munkácsi honvéd állomás-parancsnoknak.⁹

Az utcai harcban kitűnt rendőrök közül a csehszlovák támadás után egy héttel a próbarendőröket helytállásukért soron kívül véglegesítették, az erre vonatkozó parancsot ünnepélyes keretek között hirdették ki.¹⁰ Természetesen a támadás visszaverésében nyújtott szerepükért a rendőrök is számos kitün-

tetést kaptak.¹¹ A kitüntetések adományozására 1939. III. 5-én ünnepélyes keretek között, a város főterén került sor. Ugyanekkor volt a honvéd helyőrség újoncainak ünnepélyes eskütétele és díszszemléje.¹²

Az 1939. I. 6-ai csehszlovák támadást követően, hasonló akciók megelőzése és elhárítása érdekében sor került egyes hátországi magyar katonai alakulatok mozgósítására és Munkács térségébe vezénylésére, így került a városba 1939. február elején az 1. lovasdandár parancsnoksága, illetve az alárendelt 3. huszárezred részei is. A díszszemlén részt vett a rendőr tanosztály is.¹³ Az ünnepség fényét emelte a számos rangos résztvevő is.¹⁴

Feltétlenül indokolt kiemelni a korábban már említett ruszin származású, korábban csehszlovák rendőrként tevékenykedő, később rendőrnnyomozóvá váló PAZUCHANICS Mihály egyéni teljesítményét, mely a zsákmányul esett csehszlovák páncélgépkocsizhoz kötődik és melynek okán későbbi névmagyarosítása és vitézzé avatása is megtörtént (és mellyel kapcsolatban egymásnak rendkívül ellentmondó információk érhetőek el). Az 1912. V. 30-án Munkácson született PAZUCHANICS később PÁNCÉLOSRA magyarosította családnévét és a háború után az USA-ba emigrált, ahol vitézzé avatták és ahol Cleveland-ben aktívan vett részt az Ohio államban élő magyar emigráció életében. Az emigrációban TORDAY Egon a ruszin származású egykori rendőrt úgy jellemezte, hogy: „*izzóbb magyar érzésű embert nehezen tudtam volna elképzelni*”.¹⁵ Ezt egyébként megerősíti PÁNCÉLOS Mihálynak – aki egyébként az emigrációs Kárpátaljai Ruszinok Szabadságmozgalma nevű szervezet vezetője is volt – az 1986-os, XXVI. magyar találkozón, Cleveland városában 1986. X. 29-én elmondott – minden bizonnyal utolsó nagyobb nyilvánosság előtt tartott – beszéde is, melynek szövege nyomtatásban is megjelent és melyben hitet tett a kárpátaljai ruszinság Magyarországhoz tartozásának igénye mellett.¹⁶ PAZUCHANICS (PÁNCÉLOS Mihály) személye tehát teljes egészében megismerhető, az általa megvalósított haditettre vonatkozó források tartalma azonban ellentmondásos. A páncélgépkocsival kapcsolatos a harcselekményről ugyanis meglehetősen ellentétes információk maradtak fenn. PAZUCHANICS (PÁNCÉLOS Mihály) kitüntetési felterjesztése sajnálatos módon nem maradt fenn. TORDAY Egon közlése alapján – korábban érintőlegesen megemlített, 1988-ból származó visszaemlékezése szerint – PAZUCHANICS lőtte ki a zsákmányul esett csehszlovák páncélgépkocsi gumibroncsát, így zsákmányul ejtésében oroszánrészt vállalt.¹⁷

A következő verzió a családtól származik: sikerült megtalálnom PÁNCÉLOS Mihály egyetlen gyermekét, az Amerikai Egyesült Államokban élő Anna leányát. Ő úgy tudja, hogy édesapja a páncélgépkocsi személyzetét példás gyorsasággal fogságba ejtette, a gumibroncs kilövéséről nem tudott.¹⁸

Egy további forrás egy rövid nekrológ, mely a többi verzióhoz képest is erősen pontatlanul az alábbiakat jegyzi meg: „*vitézségét a háború folyamán szerezte, mert ellenséges páncélosok kilövésével a magyar hadseregnek nagy szolgálatot tett.*”¹⁹ ROZS József, a Rongyosgárda egyik harcban elesett, posztumusz a Magyar Arany Vitézségi Éremmel kitüntetett tagja esetében szóba került, hogy ő ugrott rá a páncélgépkocsira és ennek következtében csúszott a jármű az árokba, de a páncélgépkocsira ugrás – amennyiben valóban megtörtént – véleményem szerint már az árokba csúszás után megtörtént.²⁰ Jómagam egy katona kitüntetési felterjesztésén találtam meg a páncélgépkocsi gumibroncsának kilövését, mely feltehetően a történetekhez legközelebb álló verzió.²¹ A sikernek általában több gazdája van (nem úgy, mint a kudarcnak). Véleményem szerint – PAZUCHANICS (PÁNCÉLOS Mihály) érdemeinek csökkentése nélkül, feltehetően a sorozatlövő fegyvert kezelő katona érdeme lehetett a gumibroncs kilövése, így áttételesen a páncélgépkocsi zsákmányul ejtése, hiszen a sokkal nagyobb tűzerejű fegyverével nyilvánvalóan sokkal több lövedéket lőtt ki az ellenséges harcjárműre, így jóval nagyobb esélye volt rajta olyan találatot elérni, mely kárt tehetett a páncélozott jármű valamely részegységében (jelen esetben a nem lövésálló gumibroncsban). PAZUCHANICS (PÁNCÉLOS Mihály) nem jeleskedhetett a páncélgépkocsi személyzetének fogságba ejtésében sem, mivel ők vissza tudtak vonulni.²² A korábban említett, a páncélgépkocsiból zsákmányolt, iratokkal teli járőrtáska megszerzése minden bizonnyal az ő nevéhez köthető, mely – a tűzharcban való részvételén túl – szintén jeles haditett volt, különös tekintettel arra, hogy a tornyában mozgatható géppuskával felszerelt harcjármű árokba csúszása után sem volt veszélytelen és a magyar csapatok nem tudták, hogy a személyzete mikor hagyta el (illetve elhagyta-e egyáltalán).

Kiemelendő még a munkácsi rendőrség 1939. I. 6-ai szerepével kapcsolatban, hogy a debreceni VI. hadtest parancsnoka 1939. I. 17-én Debrecenben kiadott 3. számú hadtestparancsnoksági parancsában – többek között –külön kiemelve megemlékezett a munkácsi rendőrség példamutató bátorságáról:

Dicséret a munkácsi helyőrség, rendőrség csapatainak és az ottani nemzetőrségnek

„*A f. hó 5-éről 6-ára virradó éjjel Munkács, Oroszvégnél lejátszódott eseményekkel kapcsolatban dicséretemet fejezem ki a cseh támadás elhárításában részt vett valamennyi tisztnek és legénységnek. (...) Nem mulaszthatom el azonban az alkalmat, hogy ki ne emeljem a munkácsi rendőrség és városi nemzetőrség hősiességét és azt a készséget, amellyel a csekély számú honvéd-*

ségi alakulatok segítségére siettek. A munkácsi rendőrség és nemzetőrség tagjainak ezen önfeláldozó és áldozatos cselekedetért a Legfelsőbb Szolgálat nevében őszinte köszönetemet és hálámot fejezem ki. SIEGLER s.k. altbgy. ”²³

A munkácsi rendőrtanosztály offenzív alkalmazása Kárpátalja visszacsatolásakor

A munkácsi rendőrség a Kárpátalja teljes területének visszacsatolásáért indított, 1939. március közepi hadműveletekben is részt vett, immár offenzív szerepkörben. Kárpátalja visszacsatolásáért a térség három folyó völgyében három magyar harccsoport került bevetésre: legnyugatabbra Ungvárról az Ung völgyében, középen Munkácsnál a Latorca völgyében és legkeletebbre, Beregszász irányából a Tisza völgyében. A munkácsi támadó csoport parancsnoka BÉLDY Alajos ezredes lett, az 1. lovasdandár parancsnoka, aki egyben Munkács város helyőrségének a parancsnoka is volt.²⁴

A munkácsi harccsoport fő erejét a már korábban említett, az 1939. I. 6-ai csehszlovák akció után oda vezényelt, illetve ott frissen felállított alakulatok adták: a 3. huszárezred részei, a 12. kerékpáros zászlóalj, a 24/III. zászlóalj, a 25. határvadász zászlóalj, az 1/I. lovas tüzérsztály és a helyi rendőr tanosztály, valamint nemzetőrség egy-egy század erejű harccsoportja. Ezen nem teljes egészében rendelkezésre álló és nem teljesen feltöltött csapattestek bevethető összlétszáma – a rendőrök és nemzetőrök összesen 203 fős létszámát is beleszámítva — 2312 fő volt, közülük 1147 fő volt februárban bevonult újonc. A városban állomásozó rendőrtanosztály állománya 3 fő tiszt és 100 fő legénység volt azzal a megjegyzéssel, hogy a városban állomásozó rendőr újonciskola hallgatói „Riadó” esetén ugyancsak rendelkezésre állnak.²⁵

A munkácsi harccsoport hadműveletei indultak el leghamarabb – 1939. III. 14-én reggel 6 órakor kezdte el tevékenységét — és a legkorábban fejeződtek be, mivel a harccsoport már 1939. III. 16-án délután háromnegyed ötkor elérte a Vereckei-hágót. A munkácsi harccsoport összes vesztesége az 1. lovasdandár harcjelentése szerint az általuk vívott 1939. III. 14-16-ai harcokban: 29 halott, 75 sebesült, valamint 1 eltűnt volt. Közülük halott vagy eltűnt rendőr nem volt. Jómagam nem találtam rendőr sebesültet a rendelkezésre álló forrásokban. A harccsoport a legsúlyosabb és legtöbb veszteséggel járó harcait az első napon, 1939. III. 14-én vívta. Ezen a napon a rendőr tanosztályt Munkács keleti biztosítására rendelték ki, az ideiglenes határ mentén húzódó erdőrészek mentén végrehajtott járőrszolgálattal.²⁶

A munkácsi harccsoport fennmaradt tudósítása ezen a megjegyzésen túl, ezt követően többé nem említi külön a rendőr tanosztályt, azonban a hadműveletről fennmaradt kitüntetési felterjesztések értékes adalékokkal szolgálnak a rendőrök aktivitásának részleteivel kapcsolatban. A legjelentősebb harcokat a munkácsi rendőrök is 1939. III. 14-én vívták a város körül, illetve 1939. III. 16-án kiemelendő még egy akciójuk a várostól északkeletre a Szolyvai-havasok egy patak völgyében megbújó Rókamezőn, ahol az ukrán paramilitáris fegyveres erő, a Kárpáti Szics egy csoportját fogták el. A munkácsi rendőrök közül 10 fő kapott Magyar Bronz Érdemérmet, illetve Érdemkeresztet, valamint egy vasutas kitüntetési felterjesztésében is szerepel egy rendőrcsoport bevetése: a 49 éves MÁV mozdonyvezető — tartalékos honvéd őrmester — Munkácsról Mezőterebes (DNY) felé egy felderítő rendőr járőrt vitt ki egy szerelvénnyel 1939. III. 14-én reggel, mely járőr sikeresen teljesítette feladatát az ellenséges tűz alatt tartott területen.²⁷

Munkács délnyugati részén fekvő Mezőterebessel kapcsolatban kiemelésre került még a Magyar Bronz Érdemérmet elnyerő próbarendőr, aki 1939. III. 14-én az ellenség által megszállt Mezőterebes község és környékének területére felderítő járőrként benyomult. Önként vállalt tevékenységét a felterjesztés szerint bátran és eredményesen végrehajtotta.²⁸

A próbarendőrön kívül még további kilenc fő rendőr kapott kitüntetést.²⁹

Az 1939. márciusi harcok során az ungvári harccsoport támadásában is részt vett egy kisebb csoport városi rendőr. Az ungvári harccsoport 1939. III. 14-én este hatkor indította meg támadását és 1939. III. 17-én késő este érte el az Uzsoki-hágót. A mintegy két zászlóaljnyi erejű, — VÁSÁRHELYI Andor ezds., a 24. önálló dandár parancsnoka által vezetett — harccsoport harcaiban az ungvári rendőrség egy kisebb csoportja is részt vett, melynek két főnyi vesztesége is volt. Az ungvári rendőrkapitányság személyi állományából két ifjú próbarendőr súlyosan megsebesült a harcokban, mindketten a Magyar Kis Ezüst Vitéségi Érmét kapták meg.³⁰

Összegzésképpen megállapítható, hogy a munkácsi rendőrség személyi állománya 1939 elején mind védelemben, mind támadásban megállta a helyét az ellenséges reguláris és irreguláris erőkkel szemben és a helyi rendőröknek a harccselekményekben viszonylag csekély létszámuk ellenére is számottevő szerepük volt. Külön kiemelendő, hogy az eléjük kitűzött részfeladatok végrehajtása során a munkácsi rendőröknek nem voltak személyi veszteségeik.

Jegyzetek:

¹ A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

² A támadás kiindulópontja Oroszvég község volt, amely a vizsgált időszakban még önálló településként működött, napjainkban azonban már Munkács város része.

³ HIM-HL VKF. 1939. 1. oszt. Eln. 3013, 3017, 3027, 3113, 3212, 3399 ; B. STENGE : Magyar hadművelet Kárpátalján 1939-ben. 8.p. ; BALÁZ — URMINSKÝ: 26.p.

⁴ Munkács megyei város polgármesterének iratai, Iratok a rendőrség és csendőrség munkájáról (1938-1944). KTÁL BR Fond 1553., op. 4., od. zb. 26.

⁵ A szolgálatvezető JOÓ Kálmán thts., az őrszoba-parancsnok pedig ANNAHÁZY János thts. voltak.

⁶ A 10. határbiztosító század parancsnoka SZENT-ISTVÁNY JENŐ örgy volt, akinek e napi tevékenységét és érdemeit taglaló feljegyzés található:

HIM-HL. Kitüntetési convolutum. 1. doboz 758. sz.

⁷ dr. KOVÁCS BUNA Károly rendőrfogalmazó, aki a riadó elrendelése után CSORVÁSI Mihály próbarendőrrel együtt maga is átment Oroszvégre, ahol ő maga is részt vett a tűzharcban és jelenlétével is lelkesítette a már harcban lévő rendőröket. Több sebesült honvédt is a vállára véve vitt ki az erős ellenséges tűzből, és egy – több aspektusban némileg pontatlan – korabeli újságcikk szerint három hadifoglyot is ejtett. Vitéz ECSEDY Árpád rendőrfogalmazó a Külföldiekét Ellenőrző Országos Központi Hatóság (KEOKH) nyíregyházi kirendeltségének vezetője hivatalos feladatot teljesítve tartózkodott Munkácson és amikor a támadásról értesült, fegyvert fogott és Oroszvégen ő is részt vett a tűzharcban. Egy ellenséges lövedék át is ütötte a köpenyét. Dr. KOPPÁNY Kálmán rendőr segédfogalmazó igen értékesen egészítette ki a harcoló alakulatok tevékenységét. A lakossági pánik kialakulását megelőzte és a kora reggeli órákban a városban tartózkodó, gyanúsnak tekintett személyek gyors átkutatását, rajtaütésszerű kézbevitelét eredményesen végrehajtotta. GRIBOVSKY György rendőr főfelügyelő a riadót rögtön eredménnyel hajtotta végre. Ezt követően a rendőrkapitányságon mintegy 15 rendőrrel készenlétben állt, mert a Nagyhegy (Munkács ÉK) felől is számítani lehetett ellenséges támadásra. (Egyébként két ellenséges tüzérségi gránát a kapitányság épületétől mintegy 200 méterre robbant.) Dr. GÁNTAY Béla rendőr segédfogalmazót frissen helyezték Munkácsra, a támadás napján érkezett meg, és azonnal szolgálatba is lépett. Dacára 39 fokos lázának, a kapitányság vezetője mellett több mint 24 órán át kiválóan működött. A rendőrlégénység tagjai közül különösen kitüntette magát JOÓ Kálmán tiszthelyettes, aki halált megvető bátorsággal rohant át a Latorca erős ellenséges tűz alatt álló hidján és vette fel a harcot a támadókkal Oroszvégen. Az általa parancsnokolt osztag harcát kiválóan vezette. Külön kiemelendő még öntevékeny és bátor magatartása miatt FAZEKAS Lajos tiszthelyettes, aki a városházi őrszobába befutott első jelentés után, parancs bevására nélkül tizenegy rendőrrel kirohant a Latorca hídjához és ott védelemre készen állt. Ő tájékoztatta részletesen a hidhoz hajnalban odaérő rendőrkapitányt, aki az ő jelentésének figyelembevételével tette meg első intézkedéseit. Az utcai harcban a következő rendőrök tüntették ki magukat különösképpen: LUGOSI Lajos, SZILÁGYI II. István, VÉGHÉLYI József és BÁLINT Lajos rendőr törzsőrmesterek, DEÁK Gábor rendőr őrmester, GYÖRGYFI Sándor, SZILÁGYI György, SALLAI Gyula, NYOLCAS Benedek, PAPP I. Ferenc, TÖLGYESI György, VINCZE I. József, CSORVÁSI Mihály, BÖDÖR Sándor, VÁRHEGYI László, HORVÁTH II. Imre próbarendőr, valamint PAZUCHANICS Mihály fogadalmat tett, átvétel alatt álló volt csehszlovák rendőr.

Új munkácsi legenda. 4-5.p. ; KTÁL BR op.cit. Fond 1553., op. 4., od. zb. 26.

⁸ A Magyar Királyi Rendőrség munkácsi kapitánysága által zsákmányolt haditechnikai eszközök voltak: 3 db 2531 H, 5722 H, 5917 H számú golyósóró (ZB vz. 26 típusúak), 4 db pótcső a golyósórókhöz, 5 db tár a golyósórókhöz, ebből négy lőszerrel, egy üresen, 1 db Zbrojovka 9580 számú világító pisztoly (Raketové pistole vz. 30 típus), gyalogsági ásók, kenyérszakók, csajkák, tölténytáskák, egyéb katonai felszerelési cikkek, 1 db iratokkal teli járórtáska, mely a zsákmányul esett páncélgépkocsiban volt (a jelentés szerint az ebben talált iratok és térképek kellő támpontot nyújtottak a város elleni támadás gondosan előkészített tervszerűségére).

KTÁL BR op.cit. Fond 1553., op. 4., od. zb. 26.

⁹ Az állomás-parancsnok HEGEDŰS László alez. a felállítás alatt álló 24/III. zászlóalj parancsnoka volt.

¹⁰ Véglegesített próbarendőrök voltak: PAPP I. Ferenc, TÖLGYESI György, VÁRHEGYI László, CSORVÁSI Mihály, BÖDÖR Sándor, VINCZE I. József és PAZUCHANICS Mihály.

¹¹ Kitüntetett rendőrök voltak: dr. ÁRVAY Adorján rendőrkapitány és GRIBOVSKY György rendőrfőfelügyelő a Magyar Érdemrend lovagkeresztjét, míg ECSEDY Árpád és dr. KOVÁCS BUNA Károly rendőrfogalmazók, dr. KOPPÁNY Kálmán rendőr-segédfogalmazó, valamint KAPUVÁRI János és CSERNA Zoltán detektívek a kormányzói dicséret elismerést kapták meg. JOÓ Kálmán tiszthelyettes Magyar Arany Érdemkeresztet, FAZEKAS Lajos tiszthelyettes Magyar Ezüst Érdemkeresztet, míg LUGOSI Lajos, SZILÁGYI II. István, VÉGHÉLYI József és BÁLINT Lajos törzsőrmesterek, DEÁK Gábor őrmester, GYÖRGYFI Sándor, SZILÁGYI György, SALLAI Gyula, NYOLCAS Benedek, PAPP I. Ferenc, TÖLGYESI György, VINCZE I. József, CSORVÁSI Mihály, BÖDÖR Sándor, VÁRHEGYI László, HORVÁTH II. Imre és PAZUCHANICS Mihály rendőrök Magyar Bronz Érdemkeresztet kaptak.

¹² Az ünnepélyes eskütételre BÉLDY Alajos ezredes, az 1. lovasdandár parancsnoka előtt került sor.

¹³ A rendőr tanosztály díszelgését BOROSS Andor rendőr-felügyelő vezényelte.

¹⁴ Az ünnepségen részt vett a Belügyminisztérium karhatalmi főosztályának és a budapesti főkapitánynak a képviselőjében dr. GÁNTAY János főkapitányhelyettes, míg a vidéki főkapitány képviselőjében HALÁSZ Elemér főkapitányhelyettes jelent meg. A magyar kormányt FEKESHÁZY Zoltán alispán képviselte, a vármegyét dr. KUBOVICH Géza vármegyei tisztii főügyész, Munkács városát pedig NEMES József ezredes, megyebiztos és dr. ENGELBRECHT István polgármester. Képviseltették magukat a rendőrkapitányságok és kirendeltségek, de a csendőrség tisztii és legénységi állományú kiküldöttjei is megjelentek. Az eseményről közvetített a Magyar Rádió és filmfelvétel is készült a ceremóniáról, mely utóbbi a Magyar Világhíradó 785. számának harmadik bejátszásaként került vetítésre.

MANDA, Világhálón: <http://filmhirdokonline.hu/watch.php?id=3202>

¹⁵ PAZUCHANICS (PÁNCÉLOS) Mihály Cleveland North Olmsted elővárosában 1987. X. 4-én halt meg. HIM-HL TGY. 3157. TORDAY Egon: A csehek munkácsi betörésében 1939. jan. 6-án.

¹⁶ BALOGH: 89.p.

¹⁷ TORDAY Egont 1938. VIII. 20-án avatták fel gyalogos hadnaggyá (a katonai iratokban végig Szigfrid keresztnévvel szerepel). 1939 januárjában ő a Munkácson — a hónap végén felállításra került — 24/III. zászlóalj 8. századának parancsnoka volt.

HIM-HL TGY. op.cit. 3157. TORDAY Egon: A csehek munkácsi betörése 1939. jan. 6-án.

¹⁸ Anna levelei a szerzőhöz (2015. július).

A szerző magángyűjteménye.

¹⁹ Személyi Hírek. 9.p.

²⁰ ROZS posztumusz kitüntetési felterjesztése, illetve az arany vitézségi érmesekről kiadott korabeli könyv egyébként a járműre ugrásról nem tesz említést.

HIM-HL KC. op.cit. 1. doboz 669. sz., HEGEDŐS — Z. SZABÓ: 43-44. p.

²¹ A Munkácson határbiztosítást végző 33/8. század I. szakaszának golyószórós rajparancsnoka, a Magyar Nagy Ezüst Vitézségi Éremmel kitüntetett SZERENCSI János tartalékos tizedesről kitüntetési felterjesztése az alábbiakat írja: „*Mint golyószórós rajparancsnok a golyószórót magához ragadva erős ellenséges tűzben tört előre és az úttest közepén tüzelőállást foglalva megkezdte tüzét az alig 30 m-re lévő ellenséges csoportra, és ezekből két halottat és egy sebesültet ejtve a hirtelen mintegy 150 m-re felbukkanó páncélgépkocsi ellen fordította golyószórója tüzét és vakmerő kitarásával a páncélgépkocsit megfélemlítve megfordulásra kényszerítette. A fordulás közben ballon gumiját átlötte, és ezáltal a páncélgépkocsi elvesztve biztonságát az árokba csúszott és így esett zsákmányul. A harcban részt vett tiszték véleménye szerint a legbátrabb magatartást tanúsította.*”

HIM-HL KC. op.cit. 1. doboz 763. sz.

²² ZAVADIL: 41.p.

²³ A debreceni VI. hadtest parancsnoka SIEGLER Géza altábornagy volt.

KTÁL BR. op.cit. Fond 1553., op. 4., od. zb. 26.

²⁴ HIM-HL VKF. op.cit. 1939. 1. oszt. Eln. 4065. 1. sz. melléklet.

²⁵ B. STENGE : *Baptism of fire. The first combat experiences of the Royal Hungarian Air force and Slovak Air Force, march 1939.* 96-111.p.

²⁶ HIM-HL VKF. op.cit. 1939. 1. oszt. Eln. 4065. 5. p.

²⁷ A mozdonyvezető neve SIMÁK János volt.

HIM-HL KC. op.cit. 1. doboz 691. sz.

²⁸ A federítő járőr tevékenységét végző személy BÉKÉSI János próbarendőr volt.

HIM-HL KC. op.cit. 1. doboz 80. sz.

²⁹ Kitüntetést kaptak még:

- KOMISZÁR András 8726 sz. próbarendőr „1939. évi március hó 14-én 6 óraker Munkács északi kijáratánál elhúzódo kanálistól megindulva rajával betört Órhegyaljára, (Munkács K, ÉK – szerző) ahol foglyokat ejtett, köztük egy tisztet. Ezen tevékenységét ellenséges géppuskatűzben, önfeláldozó módon hajtotta végre. 16-án éjjel rajával a még fel nem szabadított Rókamezőt felderítette, itt szics-ukrán terroristák puskatűzében épületükbe behatolt és foglyokat ejtett.”

- MAGINYEZ András 8750 sz. próbarendőr „1939. évi március hó 14-én 8 óraker mint járőrparancsnok, Felsőkerepecről (Munkács K – szerző) ellenséges tűzben kiindulva Nyírfalu irányába előre tört, ezen bátor magatartásával a kerékpáros zászlóalj (a 12. kerékpáros zászlóaljról van szó – szerző) jobbszárnyát biztosította és a rendőrszakasz előnyomulását megkönnyítette. Ezen ténykedésénél elszántságot és személyes bátorságot tanúsított.”

- OROSZ Bertalan 8786 sz. próbarendőr MAGINYEZhez hasonlóan, az ő beosztottjaként „1939. évi március hó 14-én 8 óraker mint a terepkutató járőr egyik tagja, ellenséges tűzben Felsőkerepecről kiindulva Nyírfalu irányába előretört, bátor magatartásával a kerékpáros zászlóalj jobbszárnyának biztosításához hozzájárult és a rendőrszakasz előnyomulását megkönnyítette. Ezen ténykedésénél elszántságot és személyes bátorságot tanúsított.”

- MÓCZÁR József 8759 sz. próbarendőr „1939. évi március hó 14-én mint terepkutató a munkácsi gazdasági iskolától északra a Kamjánka hegyig állandó géppuskatűzben halált megvető elszántságot tanúsítva nyomult előre és ezzel a 25/2. határvadász őrs veszteség nélküli előnyomulását biztosította, majd Felsőkerepec északkeleti kijáratától elindulva az ellenség vonalát megközelítve az erdős terepet átkutatta, honnan értékes jelentést küldött az ellenség állására vonatkozóan.”

- ORBÁN I. József 8784 sz., valamint RÁCZ Sándor 8816 sz. próbarendőr „1939. évi március hó 14-én délelőtt ellenséges tűz alatt társaival Kölcsey állomását (Munkács ÉK – szerző) halált megvető bátorságot tanúsítva meglepetésszerűen elfoglalta s ott a felfegyverzett 40 főnyi vasúti személyzet elfogásánál közreműködött, ezzel oroszlanrészre van abban, hogy a pályaudvaron tartózkodó 2 mozdonyt és vasúti szerelvényt, mielőtt azzal személyzete elmenekülhetett volna, zsákmányul ejtette.”

- OSVÁRTH János 6392 sz. próbarendőr „1939. évi március 16-án éjjel Rókamezőn szics-ukrán terroristáktól megszállva tartott iskolaépület és puskatűzzel védekező banda bekerítése és lefegyverzése alkalmával életét kockáztatva, a legénységnek példát mutatva elsőnek hatolt be az épületbe, ahol a terroristák lefegyverzésénél és azok elfogásánál segédkezett.”

- SKROPITS Béla 8826 sz. próbarendőr „1939. évi március hó 14-én délelőtt ellenséges géppuskatűzben a kölcseyi állomás amerikai telefonján az ellenséges, cseh nyelvű beszélgetést, mely szerint a vasúti pályatest felrobbantását rendelték el, lehallgatta és Fekete m. kir. honvéd őrnagynak (Fekete Rezső őrnagyról, a 12. kerékpáros zászlóalj visszamaradó különítmény parancsnokáról, ekkor egy az ebben az irányban támadó kerékpáros harccsoport parancsnokáról van szó – szerző) jelentette, így sikerült a pályatest felrobbantását megakadályozni.”

- TÓTH II. József 6387 sz. m. kir. rendőr, segédoktató „1939. évi március hó 14-én reggel 5 óra 30 perckor mint tábori őrs parancsnok, a Manguliesz pálkafőzőnél állította fel tábori őrsét, amely parancsnoksága alatt őrszemek felállításával, járőrök kibocsátásával, sikerrel végezte a felderítést. 6 óraker behatolt Órhegyaljára. Ellenséges tűzben a községet átkutatta, hadianyagot zsákmányolt, foglyokat ejtett. Mozdonyt és szerelvényt fogott el.”

HIM-HL KC. op.cit. 1. doboz 409. sz., 481. sz., 528. sz., 589. sz., 591. sz., 594. sz., 655. sz., 701. sz., 829. sz.

³⁰ GYETKÓ József és VARRÓ Imre próbarendőrökről teljességgel megegyező módon kitöltött kitüntetési felterjesztéseikben a következők állnak: „1939. évi március hó 16-án 2.30 óraker éjjel a 181-es magassági pont (Ungvár É – szerző) ellen intézett ellenséges támadás visszaverésében, mint csatár vitézül és bátran támadott raján belül, míg ellenséges golyótól találva súlyosan megsebesült. Sebesüléséig 48 órán át egyfolytában ellenséges tűzhatás alatt állott.”

HIM-HL KC. op.cit. 1. doboz 262. és 864. sz.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- BALOGH — BALOGH Sándor et al. (szerk.): *A XXVI. Magyar Találkozó Krónikája*. Cleveland, 1987, Árpád Könyvkiadó Vállalat. 320 p. USA-ISBN 093 42 1418 2.
- B. STENGE Csaba: *Baptism of fire. The first combat experiences of the Royal Hungarian Air force and Slovak Air Force, march 1939*. [Tűzkeresztség. A magyar és a szlovák légierő első harci tapasztalata, 1939 március.] Solihull, 2013, Helion 136 p. GB-ISBN 978 190 60 3393 4.
- HEGEDŐS — Z. SZABÓ — HEGEDŐS Gyula — Z. SZABÓ Béla: *Hősök aranygárdája*. Budapest, 1944, ifj. Kellner Ernő Könyvnyomdája. 212 p.
- ZAVADIL — ZAVADIL, Radomír: *Obrněný automobil OA vz.30*. [Páncélautó OA vz.30.] Bučovice, 2005, Jakab. 88 p. CZ-ISBN 809 03 6371 7.

TANULMÁNYOK

- BALÁZ — URMINSKÝ — BALÁZ, Július — URMINSKÝ, Ivan: Incident u Mukačeva 6. ledna 1939 (dokumenty k československo-maďarskému konfliktu) [Az 1939. I. 6-ai munkácsi összetűzés. (A csehszlovák-magyar összetűzés dokumentumai.)] 23-43.p. In: *Ročenka VHA 2007*. Praha, 2008, Ministerstvo obrany ČR. ISBN —
- B. STENGE : Magyar hadművelet Kárpátalján 1939-ben. — B. STENGE Csaba: Magyar hadműveletek Kárpátalján 1939-ben. 91-116.p. In FEDINEC Csilla (szerk.): *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Husztig. Egy konfliktustörténet nemzeti olvasatai*. Pozsony, 2014, Kalligram Kiadó. 380 p. SK-ISBN 978 808 10 1848 0.

CIKKEK

- Személyi Hírek. — Személyi Hírek. *Bajtársi levél*, XLI.évf. (1988) 1.sz. 3-10.p.
- Új munkácsi legenda. — Új munkácsi legenda. *Magyar Katonaiújság*, II.évf. (1939) 3.sz. 4-5.p.

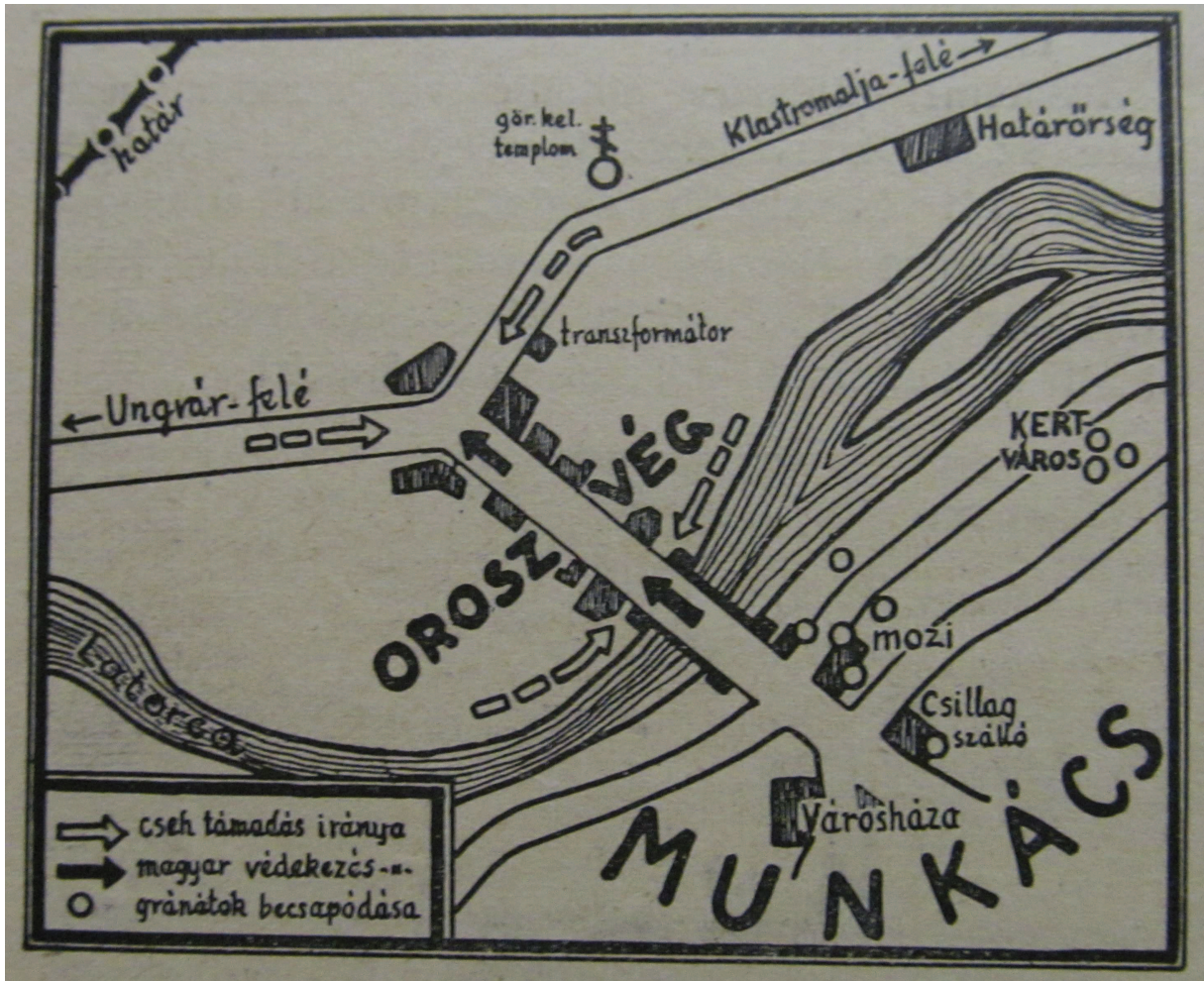
LEVÉL-, IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRI GYŰJTEMÉNYEK

- HIM-HL KC. — Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténeti Levéltára Kítüntetési Iratainak convolutuma.
- HIM-HL TGY. — Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténeti Levéltárának Tanulmánygyűjtemény convolutuma.
- HIM-HL VKF. — Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténeti Levéltára Vezérkari Főnökség Iratainak convolutuma.
- KTÁL BR. — Kárpátaljai Területi Állami Levéltár Beregszászi Részlege.
- MANDA — Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet.

Mellékletek jegyzéke:

- I.sz. melléklet.
Munkács és Oroszvégy az 1939. I. 6-ai csehszlovák támadás idején.
- II.sz. melléklet
A munkácsi harccsoport támadása 1939. III. 14-én.

Munkács és Oroszvég az 1939. I. 6-ai csehszlovák támadás idején.

Forrás ! Új munkácsi legenda. *Magyar Katonaiújság*, III.évf. (1939) 3.sz. 4-5.p.

